

LARS FIMMERSTAD OM

tyska krigsdebatter

Kriget har en ständig och i dessa dagar beklagligt ökad aktualitet. Olika aspekter av kriget har nyligen belysts i några uppmärksammade tyska böcker.

Tyska opinionsbildares samveten sönderslits för närvarande av frågan om tiden är mogen för att dra fram också det tyska folkets lidanden under det andra världskriget. Rollfördelningen i det skulldrama som utspelat sig efter de tolv naziåren har ju varit given – rollen av offer har inte legat för tyskar. Men ändå blev ju också tyskar offer för krigets fasor. Debatten startade med nobelpristagaren Günter Grass' ”Im Krebsgang” häromåret, den som roman tämligen likgiltiga bok, som dock genom sitt ämnesval – fördrivandet av 12 miljoner tyskar från de tyska områden som skulle ha tilldelats Polen vid krigsslutet – väckte tvehågsna känslor. Debatten fick nyligen nytt bränsle när den tyske historikern Jörg Friedrich publicerade sin *Der Brand. Deutschland im Bombenkrieg 1940–45*. Det är märkligt nog första gången en historiker tar ett helhetsgrepp på det allierade bombkriget mot tyska städer under framför allt andra världskrigets slutskede.

Det helvete på jorden boken beskriver har givetvis inte varit okänt men ändå skjutits undan i eftervärldens medvetande med en slags ”dom hade sej själva att skylla”. Just den tyska skulden användes som vanligt i strävan att lägga embargo på anläggandet av moraliska aspekter på den systematiska förstörelsen av de tyska städerna. Bombkriget var ett utrotningskrig, en hämnd för tyska krigsförbrytelser som de facto så gott som utplånade alla tyska städer och massakrerade många tusen människor. Diskussionen är värd att föras: förvandlades även ledarna på den allierade sidan till krigsförbrytare? Bör eftervärlden se med nya, mindre partiska ögon på en gestalt som Winston Churchill? Skall också han inrangeras i 1900-talets galleri av massmördare? Så långt har ingen vågat driva frågeställningen. Men Friedrichs nästan överväldigande faktsäckade, för att inte säga encyklopediska redovisning av bombkrigets kostnader i form av mänskliga offer och förstört kulturarv, bör få bidra till bilden av vad som skedde under de mörka åren. Bombkriget kostade också allierade liv. Endast en ringa del av besättningarna på de bombeskadrad som skickades iväg – unga män i tjugoårsåldern – överlevde bomb-

kriget. De var en kalkylerad kostnad – eller för att uttrycka saken brutalt: kanonmat.

KAISERN

”Alla katastrofers moder” har det första världskriget kallats. I synnerhet vägen till dess utbrott erbjuder historikerna ständigt diskussionsunderlag. Inte minst kejsar Wilhelm II:s roll förblir möjlig att tolka inom en vid ram, från ”en av de huvudansvariga för kriget” till ”en löjeväckande marionett i militärens händer”.

En synnerligen välavvägd och klagörande redogörelse för Kaiserns roll i tysk politik ges nu av den tyske historieforskaren Wolfgang G. Mommsen. I sin *War der Kaiser am allen schuld?* ger han en elegant analys av den såväl i sin glans dagar som senare ständigt lika kontroversielle siste Hohenzollern på Preussens och det andra tyska rikets tron. Kaisern som institution sågs av de maktägande konservativa kretsarna, som behärskade administrationen och militären, som ett bålverk mot ett parlamentariskt styre och framför allt mot den ständigt växande socialdemokratiska representationen i riksdagen. Ändå fann samma kretsar kejsarens person både pinsam och begränsad och – märkligt nog – för obenägen att ta till militärt våld när den utrikespolitiska situationen tillät.

I någon mån liknar frågan om Kaiserns skuld till att det tyska samhället allt mer militariserades diskussionen om hönan och ägget, menar Mommsen. Kaisern hade ensamrätt till alla viktiga utnämningar i riket såväl som i Preussen som var ungefär halva riket. Han tillsatte rikskanslern och han var högste befälhavare för krigsmakten, inte enbart i teorin som i konstitutionella monarkier, utan de facto. Han kunde inte tänka sig att rekrytera ledande befattningar i riket utanför kretsen av de konservativa, förkroppsligade i det tysknationella konservativa partiet. Men i sin tur gjorde det av Kaisern utnämnda mestadels adliga etablissemangen i riket allt för att manipulera Kaisern i enlighet med sina intressen.

Även Mommsen ansluter sig till den numera ganska vanliga tesen att Kaisern under de sista åren före krigsutbrottet var en svag monark. Han behärskade knappast

de krafter han släppt fram, framför allt militärledningen lyckades intrigera fram krigsutbrottet. Dess tes var grovt uttryckt "Nu eller aldrig". Tysklands relativa militära styrka skulle med tiden minska i förhållande till de stater som inringade det. Därför gällde det att spela krigskortet 1914.

DET NYA KRIGET

Från gångna krig till de nuvarande: Herfried Münkler är en tysk samhällsvetare som specialiserat sig på kriget. Senast har han i en iskallt skrämmande analys beskrivit vad han kallar "De nya krigen" i boken med samma namn *Die neuen Kriege*. Med de nya krigen menar han de billiga fattigmanskrig som ständigt pågår i tredje världen främst i utkanterna på de gamla kollapsade imperiernas områden: från Sydostasiens övärld, via Centralasien, med nedslag i mellanöstern i det svarta Afrika till delar av Sydamerika.

Krig, menar Münkler är sällan krig mellan stater och deras dyra militärapparater längre. Snarare är det kondottiärer, warlords, krigsherrar – oölskat barn har många namn – som drar härjande runt. Kriget riktar sig främst

mot civilbefolkningen och har blivit ett sätt att leva, ja, ett företag för de deltagande manshoparna. De nya krigen har sin ekonomi, också den globaliserad numera. Narkotika och slavhandel i form av tillfångatagna flickor som skickas till OECD-ländernas bordeller är exportvaror via ett nätverk med förgreningar till den organiserade brottsligheten i den rika världen. De nya krigen och den internationella brottsligheten utgör en skumraskets globalisering.

Men andra ekonomiska stöttepelare är ironiskt nog FN och de internationella media. De nya krigen producerar massakrer och våldtäkter men också de som lyckas ta sig undan krigsherrarna och deras anhang – flyktingarna. Krigszonernas gigantiska flyktingläger är importcentraler för världens välmående hjälpsändningar som till största delen hamnar i krigsherrars händer. Tragiskt nog bidrar hjälpsändningarna till att göda kriget som, med den klassiska termen från 30-åriga kriget, "föder sig själv".

För att framstå som offren i kriget, gäller det för den ena sidan att få världens medier att visa just den egna gruppens lidanden. Etniska, religiösa och, numera mer sällan politiska skyltar på krigsherrarnas verksamheter – för att inte säga företag – döljer enligt Münkler att kriget är ett sätt att försörja sig för stora delen av tredje världens unga män. Det bästa livsalternativ som erbjuds en trettonåring är att liksom sina förebilder sluta sig till en krigsherre. Han får då ett liv som en blandning av Hollywood och Kalasjnikov, fyllt av spännande orgier i massakrer och våldtäkter, en pubertal allmaktsfantasi, långt från arbetets dystra vardag, om ett sådant alternativ överhuvud taget finns i denna värld där staten sedan länge kollapsat. Münkler påpekar att de nya krigen utgör en ekonomi vars intresser inte är intresserade av att de någonsin tar slut. Rövartågen runt förödda landsändar är inte avsedda att leda till någon "seger" i någon batalj.

Lars Fimmerstad (lars.fimmerstad@telia.com) är frilansskribent och författare.